

ریشه ها، عوامل و تأثیرات کاهش قیمت نفت

نفت در ۲۰۱۵ به کجای می رود؟

دکتر بهروز عبدالوند*

(عضو شورای روابط خارجی آلمان DGAP)

جاکوب ماریا پیه

ترجمه: دکتر احمد کشاورز

دکتر بهروز عبدالوند عضو شورای روابط خارجی آلمان و جاکوب ماریا پیه پژوهشگر حوزه انرژی در مقاله ای به ریشه های سقوط قیمت نفت و چشم انداز این مسئله در حداقل یک سال آینده پرداخته اند. این مقاله که اصل آن به زبان آلمانی نگاشته شده است توسط نویسندگان به خراسان ارائه شده و برای اولین بار به فارسی منتشر می شود.

از ژوئن ۲۰۱۴ تا ابتدای فوریه ۲۰۱۵، قیمت جهانی نفت از ۱۱۶ دلار برای هر بشکه به ۴۵ دلار کاهش یافته است. پس از آنکه عربستان سعودی در آخرین نشست اوپک در نوامبر ۲۰۱۴، از کاهش تولید نفت به منظور مقابله با کاهش بیشتر قیمت آن، سر باز زد، این پرسش بیش از پیش مطرح شد که عربستان با این اقدام چه اهدافی را دنبال می کند؟ عربستان سعودی در گذشته، با حمایت دولت ریگان، ظرفیت تولید نفت خود را به شدت گسترش داد تا از سویی با کاهش قیمت نفت، اتحاد جماهیر شوروی را تضعیف کند و از سوی دیگر، بخش مهمی از منابع درآمدی ایران و عراق را از بین ببرد. آیا عربستان، امروز نیز طبق همان رویه پیش می رود؟ عقیده غالب بر این است که این کشور با توجه به بحران اوکراین، گسترش نفوذ ایران در خاور میانه و انقلاب تولید نفت شیل آمریکا که تهدیدی جدی برای آن است، با خودداری از کاهش تولید نفت، رسیدن به دو هدف عمده و غیر قابل جمع را تعقیب می کند؛ یکی آنکه در اتحادی نزدیک با آمریکا، اقتصاد نفت محور روسیه، ایران و ونزوئلا را به زانو در آورد و یا اینکه طبق تحلیل روزنامه اکونومیست، به تنهایی هم این هدف را دنبال نماید و هم در پی حذف نفت شیل آمریکا از بازارهای جهانی باشد. هر دوی این نظریه بر این فرضیه استوار هستند که بازار نفت، بازاری ثابت و نامتغیر است که با تصمیمات سیاسی از سوی کنشگران و حتی از سوی یک کنشگر فعال در این عرصه، می تواند به

آسانی دستخوش تغییر شود. اما در واقع، بازار نفت، بازاری بسیار پویاست که هر آن تغییرات بزرگ و تعیین کننده ای به خود می بیند. در این مورد، انقلاب تولید نفت و گاز شیل توسط آمریکا یک نمونه است. تلاش برای نسبت دادن علت سقوط نفت به تصمیم عربستان سعودی به عدم کاهش تولید، از این رو نادرست است که این کشور نه تنها عامل اصلی سقوط قیمت نفت نیست، بلکه نمی تواند به شکل مؤثری این روند را تغییر دهد و مهمتر اینکه خود نیز از این کاهش شدید، متضرر می گردد.

در ادامه، روند و شاکله بازار نفت، چگونگی تعیین قیمت نفت و مؤلفه های تأثیر گذار بر آن، شرح داده می شوند.

چه چیز قیمت نفت را تعیین می کند؟ نگاهی به پیشینه تاریخی:

به دست آمدن قیمت نفت، با گسترش بازار آن و تجارتش در ارتباطی تنگاتنگ است و به لحاظ تاریخی به چندین مرحله تقسیم می شود. در طی این مراحل، بازار جهانی نفت، از بازاری پربط و سامان یافته به بازاری نظم ناپذیر و لیبرال تبدیل شده که قواعد و شرایط بازار بر آن حاکم است.

از سال ۱۹۴۵ تا ۱۹۷۲، شرکت های عظیم نفتی (که هفت خواهر نیز نامیده می شوند)، با بهترین شرایط بر استخراج و پالایش بیش از ۸۵ درصد از ذخایر نفتی جهان تسلط داشتند. در این سال ها، قیمت نفت در یک هماهنگی میان این شرکت ها تعیین می شد. این مرحله از پیشینه تعیین قیمت نفت در سال های دهه هفتاد میلادی به پایان خود رسید؛ شرکت های بزرگ نفتی در روند ملی شدن صنعت نفت در کشور های دارنده، به مرور تسلط خود را بر ذخایر بسیار با صرفه از دست دادند و ناگزیر به استخراج از منابعی با صرفه اقتصادی کمتر شدند. پس از موج ملی سازی صنعت نفت در کشور های دارنده، اوپک تأسیس شد از جمله اهداف این سازمان، مصون داشتن کشورهای عضو

از ژوئن ۲۰۱۴ تا ابتدای فوریه ۲۰۱۵، قیمت جهانی نفت از ۱۱۶ دلار برای هر بشکه به ۴۵ دلار کاهش یافته است. پس از آنکه عربستان سعودی در آخرین نشست اوپک در نوامبر ۲۰۱۴، از کاهش تولید نفت به منظور مقابله با سقوط بیشتر قیمت آن، سر باز زد، این پرسش بیش از پیش مطرح شد که عربستان با این اقدام چه اهدافی را دنبال می کند؟ این پندار که عربستان با عدم کاهش تولید نفت و با انگیزه های سیاسی در پی به زانو در آوردن تولید کنندگان نفت و گاز شیل و برخی کشورهای تولید کننده مانند ایران و روسیه است، عمق چندانی ندارد و تغییرات بنیادین در بازارهای تولید مواد خام و نقش بسیار مهم سرمایه گذاران نفتی را شامل نمی شود. سقوط کنونی قیمت نفت، بیش از هر چیز نشانه ای بر این واقعیت است که قیمت نفت در شرایط حاضر می تواند فرآیندهای حاکم بر اقتصاد و تصمیم گیری های سیاسی را به شدت تحت تأثیر قرار دهد.